

זוטות והערות

עוד לענין חמן

במאסף קדם פרסם פרופ' א. ל. סוקניק רשימה על התרפושות ממגידו, ואף הוא מציע לקרוא את כתבתה: לחמן.

מעתה מקבלת השערה זו תוקף נוסף, לאחר ששנינו הגענו אליה כל אחד בפני עצמו, כי פרופ' סוקניק הראני את רשימתו זו מודפסת זמן קצר לאחר שנסדרה הערתי ונדפסה (בידיעות ט', ע' 78-79), אך לפני שיצאה חוברת הידיעות היא לאור.

ש. ייבין

2.12.42

ψυχή — קבר

במאמרי: כתובת דו"ח יוונית מבית שערים על שנוי מקומה של גלוסקמא, שפרסמתי במאסף יבנה ג', אשר הוקדש לזכרו של אשר גולאק ז"ל, הוכחתי כי ψυχή הוראתה גם נפש (ר' שם, ע' 59), נפשא, בית נפש. ψυχή היא אפוא במקרה זה תרגום המלה השמית נפש. יכולתי להראות רק על מקרה אחד שבו משמשת המלה היוונית עצמה בהוראת קבר, והיא הכתובת מקאבלה שבעג'לון (ר' *Steuernagel, Der 'Adschlun*, S. 410, וע' גם ZDPV 1926, S. 26: ψυχή Ζηνοδώρου ατλ.). אגב דיוני בכתובת זו הבעתי את ההשערה שידי יהודים כתובה, והיא מעידה על קיום ישוב יהודי במקום זה. בכתובת מקאבלה הוראת המונח היא: מקום קבורה. בכתובת מס' 189 מבית שערים, שבה דנתי במאמרי הנ"ל, משמשת ψυχή בוודאות בהוראת ארון או גלוסקמה, או כל כלי קיבול לגופו של הנפטר או לעצמותיו.

והנה עתה יכול אני לחזק את דברי אלה ולקיימם בעזרת דוגמה אחרת של שימוש המלה ψυχή. בכרך VII של QDAP (1938), ע' 57, מודיעה הנהלת בית הנכות הממשלתי על גילוי מערכת קברים בצפון הכפר צאפוריה — ציפורי, בקרבת הדרך לכפר-מאנדה. בקבר יש כוכים אחדים ששנים מהם היו סגורים בלוחות-אבן טוחים. על הלוחות רשומות כתובות בדיו אדומה. על אחד מהם אפשר היה להכיר את המלה ψυχή, ואילו מותר הכתוב לא הצליחו החוקרים לקרוא ער עתה. מתוך כך מתברר שגם כוך (loculus) סומן במלה הזאת, ויש להניח ששימושה של המלה היוונית היה רחב למדי, ממש כשימוש התיבות נפש או קבר. מן הראוי לשים לב לכך, שציפורי אינה רחוקה מבית שערים. עדות חדשה זו להוראת ψυχή מניחה לנו לשער שהשימוש במונח זה היה נפוץ ורגיל בכל א"י, אף על-פי שעדי-כה לא נמצא אלא במקרים נדירים.

מ. שובה

העירות האסורות אמון ומזי בתחום צור

בספר הישוב¹) מובאה הרשימה הידועה: אילו עיירות אסורות בתחום עכו: שצח ובצת ופי מצובה וחניתה עלייתה וחניתה ארעייתה ובית בדיה וראש מיא ואמון ומזי²). והנה מבלי הכנס בעבי שאלת העיירות האסורות האלה, זמן היותן שייכות לתחום צור וזמן סיפוחן אל תחום עכו, בעיות שבהם טפל ש. קליין ז"ל³), נעמוד כאן על שתי עיירות, שטרם זוהו עד היום, הלא הן שתי העיירות האחרונות באותה רשימה: אמון ומזי.

(1) ספר הישוב, ערוך בידי ש. קליין ז"ל, ערך: תחום עכו.

(2) ר' ירוש' דמאי ס"ב, ה"א: תוספ' ד', ט'.

(3) ר' תוספת למאמרו: מכתבו של ר' מנחם החברוני, ידיעות ו', ע' 29 — 30.

1. אמון היא לדעתי חמון למטה בני אשר (יהוש' י"ט, כ"ח). בתקופת הבית השני והתלמוד לא כוּטאו במקומות שונים, וביחוד בגליל, האותיות הגרוניות: בגלילה צווחיו לחזיה עויה⁴); אית אתרא דצווחין לחייבא עייבא⁵).

חמון למטה בני אשר זוהתה זה כבר עם אַם אַלְעִנְאִמִיד, או אל־עמיד, אשר בקרבת ואדי־חמול ועין־חמול⁶, אשר מצפון לסולמה של צור; בין הכתובות הפיניקיות החשובות שנגלו באם אל־עוואמיד והועברו לבית־נכות לובר שבפאריס, מצויה גם הכתובת: למלכעשתרת אל חמן (כלומר חמן] אש [= אשר] נדב עבדאשמן על בני⁷), ואף היא מאשרת את הזיהוי חמן = אם אל־עוואמיד. אמון, שהיתה מיושבת בתקופת התלמוד ישוב יהודי חקלאי, אינה אלא חמון הנ"ל, ומקומה היה באותו מקום או בקרבתו.

2. ראיה נוספת לכך נמצא בזיהוי השם מ ז י שלהלן, הוא המקום השני הניתן לזיהוי ודאי. השם הזה קיים עד היום בח'רבת־מאוי⁸, דרומית־מערבית לאַצְקוֹהָה. הרחוקה שני ק"מ מאמון—חמן—אם אל־עוואמיד הנ"ל. בספר הישוב נדפס השם בטעות מ ז ו. הגירסה הנכונה היא מ ז י, כמובא בדפוסו הירוש'י⁹ ובכ"י רומא¹⁰.

הנה כי כן שכנו הישובים היהודיים החקלאיים הנ"ל בתחום צור, או עכו, בין בצת (צָהָה), דרומית־מערבית לחניתה של היום, ובין אמון—חמן—אם אל־עוואמיד, שמצפון לסולמה של צור.
י. ברסלבסקי

(4) בר"ר, הוצאת י. טהעדאר, סוף פר' כ"ו, ע' 254.

(5) איכ"ר, פר' ב'; ור' י. ברסלבסקי, עמק־החולה, הידעת את הארץ א' ע' 74.

(6) *SWP Mem. I, p. 157* מציין את עין־חמול כמעין מים גדול. מימיו הטובים משקים גנים ומניעים טחנת קמח.

(7) ר' נ. סלושץ, אוצר הכתובות הפיניקיות, תל־אביב, תש"ב, ע' 36.

(8) שם, שם, ע' 179 מסופר כי בח'רבת־מאוי מצויים יסודות בניינים, קירות ועיי־מפולת. על

מקומה של ח'רבת־מאוי ר' במפת *PEF, Sheet III*.

(9) ר' הערה 2 לעיל.

(10) ר' מאמרו הנ"ל של ש. קליין ז"ל, בהערה 3.

עכאר — ישוב יהודי בלתי־ידוע בהרי הלבנון

באזור הצפוני ביותר של הרי הלבנון, בסביבות העיר טריפולי, טראבלוס בערבית, שוכן הכפר עכאר. דרך. בלתי סלולה ברובה, מוליכה מטרפולי לעכאר — מרחק של 46 ק"מ בקירוב. הכפר שוכן בגובה של 790 מ' מעל פני הים באיזור ההר הנקרא על שמו ג'בל עכאר. הכפר הוקם במאה השתים־עשרה אחר ספה"ג בידי האמיר המוסלמי מִחְרו אבן־עכאר, ומכאן שמו. בעכאר מסגד קדום ובו כתובות ערביות מימי הביניים, האחת מהמאה השלוש־עשרה ואחת מהמאה הארבע־עשרה¹.

בכפר עכאר התגוררו בדורות הקודמים משפחות יהודיות יוצאות העיר טריפולי, שנקראה בפי היהודים בימי הביניים עיר הסיני. התרגום הערבי של סעדיה גאון מביא במקום השם הסיני הנוצר בתורה (בראש' י', ט"ז), בין בני כנען וצידון ככורו, את השם הערבי אלטראבלסין. היינו תושבי טראבלוס; ולכן קראו לפעמים גם לעיר עצמה סינים, ואמרו למצוא שם את ארץ הסינים הנוכרת בנבואתו של ישעיה (מ"ט, י"ב).

Max Van Berchem, *Corpus Inscriptionum Arabicarum, Syrie du Nord* (1

(1909), p. 9; R. Dussaud, *Topographie historique de la Syrie* (1927), p. 88